

POSZTMODERN FOLKLÓR

POSTMODERN FOLKLORE
POSTMODERNI FOLKLOR

FENYVESI OTTÓ

költő, író, szerkesztő, képzőművész
fenyvesiotto@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÓ • Fenyvesi Ottó posztmodern lírai szociográfiája a vajdasági Mohol-Gunaras múltját, térszerkezetét és kollektív emlékezetét vizsgálja. A versciklus családtörténetek, helytörténeti adatok és mindennapi életképek révén rajzolja meg a bácskai falusi lét 20. századi tapasztalatát, különös figyelmet fordítva a hagyományos paraszti kultúra felbomlására és a történelmi traumák lenyomataira. – A mű poétikája a folklór elemeit, a szociográfiai érzékenységet és a posztmodern líra eszköztárát kapcsolja össze, így egyszerűre működik emlékezeti dokumentumként és autonóm irodalmi alkotásként. A szerző vajdasági kötődései és sokrétű alkotói tevékenysége meghatározó módon járul hozzá a személyes és kollektív emlékezet összekapcsolásához, valamint a periférikus terek irodalmi újraértelmezéséhez.

KULCSSZAVAK • irodalmi szociográfia, vajdasági magyar irodalom, folklór, közösségi emlékezet, falusi lét, posztmodern líra

GUNARAS

Az én szülőfalum nem világváros. Csak egy kicsi, magyarok lakta falu, Moholtól nyugatra, Közép-Bácskában. Nincsenek folyók, és hegyek sincsenek a közelében, csak bőven termő alföld, síkság. Messzire el lehet látni, sokan kémelelték erre a látóhatárt.

Gunarason nemcsak lagnak emberek, de élnek is. Vannak olyanok, akiknek nagyapja és ükapja is itt élt.

A mi kis falunkban sok minden történt. Rossz is, jó is.

Betonút épült. Kiszáradt a Kopolya. Új házak épültek, néhány meg összedőlt. Ha tudjuk egy helyről, mi volt benne régen, kik éltek a falak között, kiket, miket láttak a néma falak, többet tudunk-e akkor bármiről is?

Nem nagyon, de talán egy kicsit igen.

A házak falaiba beleivódik azoknak a lelke, élete, arca, emléke, hangja, akik köztük éltek, tevékenykedtek egykoron. Mert sokan voltunk, akik ugyanab-

ban a templomban keresztelkedtünk, ugyanabban a szélmalomban örölték a búzákat, és ugyanahhoz a pékhez jártunk.

Persze vagyunk, akik elmentünk. De a szülőföld egy olyan hely, amelyet egész életünkben a szívünkben hordozunk. Ez az a tér, ahol felnőttünk, ahol megtettük az első lépéseket, és ahol felejthetetlen emlékeket szereztünk. Nincs erősebb kötelék, mint a szülőföldhöz, a gyökereinkhez fűződő kapcsolat.

A szülőföld nemcsak az a hely, ahol születünk, hanem az a tér is, amelyben a lelkünk megszületik. A szülőföld olyan, mint az árnyék, mindig követ bennünket, még ha lemegyünk a térképről, akkor is.¹

A FALU TÉRSZERKEZETE

A régi Mohol-Gunaras
 a lexikonokban nem szerepel.
 Pár sor ház volt; két párhuzamos
 és néhány merőleges keresztutca.
 Egymással derékszögben,
 semmi bonyolultság.
 Csak egy közép-bácskai falu.
 Gunaras, a régi moholi, ahol sok volt a lúd.
 Takaros házak, istállók, ólak, górék,
 vetemény a kertben, szalmakazlak.
 Eltévedni lehetetlen.
 Szélmalom, templom, téglagyár.
 A terület egy része közlegelő.
 A falu szélén volt a Kopolya,
 egy ingovány a topolyai úton.

MOHOL-GUNARAS

Jegyezz meg minden gunarasi dolgot!
 Évtizedekig Moholhoz tartozott,
 mindenki úgy hívta: Mohol-Gunaras,
 majdnem mindenki, a mesélő öregek,
 a tudós papok és tanítók mind.
 Nekik köszönhetően sok minden fennmaradt,

¹ A versciklus megírásakor a szerző a Nemzeti Kulturális Alap alkotói ösztöndíjában részesült.

a lényeg: dolgos emberek laktak arra.
Mohol-Gunaras már a múlté.
Csak a krónikák emlegetik,
már Topolyához tartozik.
Tőlük kapta a villanyt és kövesutat.
Mohol felé csak egy poros, sáros út vezet,
egy vég nélküli, hosszú nyíl a semmibe.
Egy dülőút a düledező, elhagyott
tanyák között, Mohol irányába,
ahol Moholy-Nagy László,
a világhírű képzőművész nevelkedett,
aki meg sem állt Berlinig, Chicagóig.
Mohol-Gunaras már nincs.
A történetek folytatás nélkül megszakadtak,
talán még mindig a mese végére várnak.
Voltak dolgok, melyekről nem volt szabad beszélni:
az öreg Hermeczet, másokkal együtt,
a partizánok 1944 őszén kivégezték,
mert magyarkodott.

A HELY SZELLEME

A szobában, az asztal felett,
ott gyülekeztek a szellemek.
Lógtak a petróleumlámpák,
kanóc vagy rongy égett bennük.
Voltak, akik mécsessel világítottak.
Szorgalmas, kérges kezű emberek
körbeülték az asztalt. Áldást kértek.
A tisztaszobában aludt a család.
Apó meg hátul, a fáskamrában,
belefásult már a nincstelenségbe.
A kamrában zsír volt,
a padláson pedig az ősök szelleme.
Onnan kukucskáltak tétován,
nagyokat kacagva az új világ meséin.
A kiskapu mindig nyitva volt.
A hely szelleméből hátra is jutott:
a disznóól réseibe.

BOGARAS

A Kopolyával szemben volt egy
dűlőút, rajta egy sor ház.
Falusi csendélet: két kutya,
több macska, tehenek, borjak,
sokféle bogár és egy
hétfejű repülő disznó.

BOGARASBAN

Sokféle az ember, Uram.
Túl sok az identitás.
Erős és gyenge jellemű, okos és ostoba.
Félkegyelmű és bogaras lángelme?
Az emberek egész nap összevissza beszélnek,
és nem akarják megérteni egymást.
Így megy ez, és így is fog menni,
amíg a világ világ.

A BALASSÁK

Kezdetben a Balassák Bogarasban laktak,
régés-régen pedig Kékkő (Modrý Kamen) volt a fellegráruk.

„Már szintén az idő vala kinyílásban”:

a Balassák kékkői várában fennmaradt levéltár bőven szolgál iratokkal és a tatárjárás előtti oklevelekkel is. A Balassák származását a meglévő levéltári adatok szerint 1224-ig szakadatlan láncolatban követni lehet.

Az írások I. Detréig vezetnek vissza. Az egyik első oklevél szerint Detre 1229-ben II. Endre magyar királytól földet kap Borsodban. Az irat szerint Detre „Procurator de Zolum”, de egyszersmind „Comes” (főispán) is. Egyes történetírók szerint zólyomi főispán, sőt vannak, akik nádorként említik. Detrének négy fia volt: Mikó, Péter, Miklós és II. Detre.

A Balassa-család birtokai: Sztraczin, Zahora (Nógrád vármegye), Cserne, Detrekő (Borsod vármegye). A későbbi birtokok: Esztergály, Busa, Ludán, Halászi, Gyarmat, Kékkő (Nógrád vármegye), Aba (Hont vármegye), Újfalú, Palugya (Liptó). A család érdekeltségébe tartozott még: Hídvég, Kricsóvár, Deregély, Szolna, Illés, Mankó, Galábócs, Szklabonya, Pribelyi, Léva, Csábrág, Szitnya, Munkács, Tasnád, Szatmár, Nagybánya, Diód, Látha, Sárospatak, Lipótújvár, Ozdin.

Híresebb Balassák:

- I. Ferenc (szőrényi bán, a mohácsi csatában halt meg),
- I. Imre (erdélyi vajda),
- VI. János (honti főispán, királyi ajtónálló),
 - I. Bálint (vitész, költő, lásd összes verseit),
 - I. András (királyi főkomornok mester),
 - I. Pál (püspök),
- VIII. Ferenc (gróf, bán),
 - II. Bálint (gróf),
 - II. Pál (gróf, Gömör megye főispánja),
 - I. Ádám (császári-királyi kamarás).

Rajtuk kívül számos feleség, özvegy, apáca, királyi főajtónálló, esztergomi kanonok, prépost, harcos, lócsiszár található a családfán.

A leghíresebb Balassa: Bálint, aki 1554. október 20-án született Zólyom várában. Ősei állandó és tántoríthatatlan harcosok voltak a törökök elleni küzdelemben. Apja, Balassa János, a bécsi udvar szolgálatában állt, előbb Szolnok várkapitányaként, majd bányavárosok főkapitányaként szervezte a harcot. Hűtlenség miatt 1569-ben Dobó Istvánnal, Eger hős várkapitányával együtt perbe fogták és bebörtönözték. 1572-ben felmentették a vádak alól, és Bálint fiával részt vettek a pozsonyi koronázó ünnepségen. Bálint már fiatal korában megismerkedett a kor humanista műveltségével. Tanítója Bornemisza Péter volt. Balassi név alatt a magyar líra első nagy tehetsége. Kalandos életútja 1594 májusában Esztergomban, a törökök ellen vívott csatában ér véget.

A fekete bárány Balassa: József 1774-ben menekült nejével, Kolop Petronellával és kilencéves fiával, Istvánnal az Alföldre Caraffa gróf elől. Kitagadták a családjából, mert nem nemes származású nőt vett feleségül. Egyesek szerint Petronella egy felvidéki katonatiszt leánya volt.

Más elbeszélések szerint József feleszeretett egy jobbágy-leányba, s mivel családja nem akart beleegyezni a házasságba, felcsapott juhásznak, elvándorolt Bácskába, Csantavérre.

Tény, hogy a csantavéri plébánia 1782-től vezetett születési anyakönyvében számtalan Balassa születését anyakönyvezték. 1799. január 6-án a következő bejegyzés található:

„Újszülött: Gáspár. Apa: Balassa József. Anya: Kolop Petronella.”

A Délvidéken nemcsak Csantavéren él nagyszámú Balassa, hanem Péterrévén (Pecellón) is.

A Balassákat *A Tiszai korona-kerület telepítéstörténete* (III. kötet, 1992) is emlegeti.

A *Bácsország* (Vajdasági honismereti szemle) 2004/29. számában olvasható Balassa Rudolf tanulmánya *Kutatásaim a Balassa-ősök után és a pecsétnyomó titka* címmel.

A folyóiratban nyolc tábla található, amelyeken Balassa Józseftől végigkövethető a bácskai Balassák összes leszármazottja. A VIII. tábla többek között tartalmazza Péter dédapám, Gellért nagyapám (1901–1973), édesanyám, Balassa Piroska (1928–2010), valamint zárójelben édesapám, Fenyvesi Mihály (1929–1986) nevét.

Mindez tintával írva nagyon az oklevelekben. Itt vannak a dobozban, időrendbe szedve, ki is adjusztálva, aláhúzogatva, lábjegyzetelve.

Háborúk, cselszövések, párbajok, száműzetés lengyel földre, világfájdalmak, bonyodalmak, tragikomédiák, házasságok, egy erdélyi asszony keze, szerelmek, Júlia, Célia.

*„Jelentem versben mesémet,
de elrejttem értelmemet;
Kérem édes szeretőmet,
Fejtse meg nekem ezeket:”*

Balassa Gellért és családja Bogarasban vészelté át a második világháborút és a partizán „felszabadítást”, a magyarok lemészárlását, majd telket és földet kaptak Mohol-Gunarasban. Istennek hála, ezután nagyon nagy baj már nem történhetett velük.

A FALU FELETT

A falu felett vadászgép suhan,
a Bara partján sok a szúnyog,
a vizek tündérét bezárták egy pincébe.
Egymásnak verseket suttnognak a fák.

A POCSOLYA TÖRTÉNETE

Nekem a pocsolya is a táj szerves része,
és a Kopolya melletti sáros út is, meg
a vetésre váró barázdán billegő madarak.

A TANYA

A szülőföld. A „kapirgálós” tanya
tele volt kapirgáló tyúkokkal,
kacsákkal, libákkal, malacokkal.
Szárnyaló galambokkal.
Fákkal szegélyezett út vezetett a tanyaára.
A gazda csak nagyjából tudta,
hány disznó hízik az ólban,
tyúkot pedig nem ültettek kosárba,
mert előhozta ő magától az utódait
valamelyik szalmalukból vagy a szárkúp alól.
A tyúkokat reggel meg kellett tojózni,
hogy hány tojásra számíthattunk.
Lesz-e miből levestésztát gyúrni?
A tojások föllelése nagy gondot okozott.
Nem vesztek kárba, legföljebb
előjöttek maguktól csirkeként.
Minden tojás bio volt,
minden csirke és tyúk is az,
inkább a szabadságuk hívta föl rájuk
a figyelmemet, mintsem a bioságuk.
A tanya az elmaradottság jelképe volt,
ahova a kultúra nehezen szivárgott be.

A SZÓBESZÉD

Azt mesélték: a háború után,
amikor Titóék népszavazást írtak ki
Jugoszlávia sorsáról, maradjon a királyság
vagy inkább kommunista köztársaság legyen,
a helyiek 100%-ban a királyságra szavaztak.
A községi elöljárók meghamisították az eredményt,
nehogy megorroljon a gunarasiakra az új hatalom.
Kommisszárokat küldtek a faluba:
hithű elvtársakat.
A szóbeszéd szerint a környéken élő kolonisták
negyvennyolcban löfegyvert kaptak,
mindenkinek ott lapult a szekrényében.
Azt beszéltek.

A ZEMZADRUGA

A föld kellett nekik.
 Mindenki ment a Zadrugába.
 Társulni kellett, a földet be kellett adni.
 A közösbe. Szót kellett fogadni,
 az ember könnyen pórul járhatott.
 A Zemzadruga tele volt párttitkárral,
 brigadérossal. Voltak traktoristák, bakterok.
 A parasztok csak szántottak, vetettek,
 nem esett nehezükre a munka,
 szerették a földet művelni.
 Novemberben már el volt vetve a búza.
 Dicsértessék!
 Nem mondta senki:
 egyik napról a másikra
 megváltozott minden.
 Elvtársak jöttek a városból.
 Dicsértessék!
 A papot szívroham vitte el.
 Gyöngé volt a szíve és a falu hite.
 Erre mindenki római katolikus,
 csak Moravica és Feketics református.
 Dicsértessék!

A HALÁL CSÓKJA

A 19. századi bejegyzések szerint,
 sok gyerek torokgyíkban halt meg.
 Harmada, fele? Régen volt.
 Már csak kunkorodó betűk a sárguló papíron:
 torokgyík. Diftéria.
 A halál csókjának is hívták,
 se szegényt, se gazdagot nem kímélt.
 A torokgyík családonként két-három gyereket is elvitt,
 de olyan is volt, hogy mindegyik belehalt.
 A mi időnkben már nem kellett
 nyolc-tíz gyereket szülni ahhoz,
 hogy a többség megérje a felnőttkort.
 Diftéria. Torokgyík.

Féltek tőle a bácskai emberek.
Én is a gyíkoktól,
de a kígyóktól nagyon.

OKTÓBER LEGVÉGÉN

Kukoricaszedéskor születtem,
a Dózsa György utca végén.
Tele volt a saroglya szóval, kacajjal,
kukoricával. Még a novemberi esők előtt
be kellett takarítani a termést.
Az első emlékek: békebeli zamatok,
csirkepaprikás zúzával, friss krumplival.
Olykor talán pirkadt, reggeledett,
a nyitott ablakban harang szólt.
Mentünk a nagymamákhöz,
ledobtam fejemről a micim,
az asszonyok szóltak,
anyám visszament érte.
Mevolt még az összes haja,
különös béke honolt a faluban.

GERGŐ

Nem akartam megszólalni.
Szüleim már azt hitték, kuka leszek,
néma, mint a falon lógó szentképek.
Aztán hároméves koromban váratlanul
elszóltam magam, megeredt a nyelvem.
A tisztaszoba ablakában álltam,
odakint, az utcán, a szomszéd fiú éppen arra jött.
Anyám neki köszönhette az első kerek mondatom:
– Ott megy a Gergő!

A KISVASÚT

A kisvasútról nem sokat tudok.
A sínpár Gunarásból, a Zemzadrugától
nyílegyenesen vezetett, a Szőke-soron keresztül
Kishegyes felé, az ottani igazi vasútállomásra.

A kisvasúton általában cukorrépát szállítottak.
 Kishegyesről vitték tovább a verbászi cukorgyárba.
 Gyerekkoromban a falu határában répahegyek álltak,
 melyeknek tetejéről tán' még a topolyai
 katolikus templom tornyát is látni lehetett?
 Amikor megépült a kövesút Topolyára,
 felszedték a síneket.
 Teherautók jöttek a termésért.
 Volt egyszer egy kisvasút,
 már csak híre maradt.

ABBÓL A KÚTBÓL KIJUTNI

Vizet húzok a kútból.
 Falusi, ásott kút.
 Legalább tíz méter mély.
 Vizet húzok, friss, földmély illatú vizet
 abból a gunarasi kútból, melybe Fenyvesi Sándor
 nagyapám szerelmi bánatában beleugrott,
 miután három napig nem ment haza.
 A Nagyvölgyben beleszerelmesedett a kocsmárosnéba.
 Elmulatta a búza árát, de boldogságával egyedül maradt.
 Nagy bújja közepette hazajött, és beugrott a kútba.
 Nem tudott úszni, azt remélte, majd belefutad.
 Errefelé, Közép-Bácskában, nehéz megtanulni úszni:
 nincs folyó, csak térdig érő bara meg kopolya.
 Nagyapámat a Deák szomszédék húzták ki,
 nem fulladt a kút vizébe.

Nekünk, gyerekeknek a kút felé
 nem volt szabad menni, belenézni meg pláne!
 Mert ott laktak a tündérek és boszorkányok.
 De titokban azért mindent láttunk,
 és gyorsabban vert a szívünk,
 ha vizet kellett húzni abból a kútból.

Még ma is érzem a föld mélyének illatát,
 és sejteni vélem a kút mélyén rejtőző
 különös titkokat.

A NAGYVÖLGY

A modern kori történelem első elnéptelenedett települése a Bácskában. 2015-ben hagyta el utolsó lakosa. Eltűnt, mint az erő, a bizonyosság, a hit, a tekintély, a férfiaság és a megváltozhatatlanság boldogsága.

ERZSÉBET

Ő volt a nagyanyám, a falubelieknek: Örzse néni.
Deák vezetéknevvel anyakönyvezték Moholon.
Délutánonként kint ült a ház előtt,
várta a szomszédokat vagy az unokákat.
Egész életében tyúkokat kopasztott,
a kiskacsáknak csalánt tépett,
tehenet fejt, túrórt sajtolt,
kukoricát kapált és morzsolt,
kakaspörköltet főzött.
Kertet művelt, a lehullott gyümölcsökből
pálinkát főzött. Még halála előtt is.
Kilencvenhárom évig élt, megcáfolva azt a tézist,
hogy azok élnek legtovább,
akik nem csinálnak egész életükben semmit.
Sokat imádkozott, búcsúba járt.
A kakastökét nem szerette,
mindig akkurátusan apróra szeletelte,
és odaadta a macskáknak.

SZÖKTETÉS

A Fenyvesi és a Balassa család Mohol-Gunarasban,
az Ady Endréről elnevezett utcában lakott.
Egy ház volt közöttük, a Toldiaké.
Feloldhatatlan ellentét feszült a Fenyvesik és a Balassák között.
Ennek a titoknak nyitjára máig nem sikerült rájönnöm.
Csak azt tudom, hárman voltak azok a Balassa lányok.
Szép és szorgalmas ivadékok. Jó volt rájuk nézni.
Ötvenhárom ősz végén anyámat apám elszöktette.
Kint húzták meg magukat a szülénél,
a faluszélén, az iskola mögött.

Sándor nagyapám soha nem bocsátotta meg apámnak,
 hogy egy Balassa lánnyal fűzte össze az életét.
 Engem, a szerelemgyereket, mogorván szemlélgetett,
 barna szemében nagy-nagy szomorúság lakott,
 párban és hűségben a boldogsággal.
 De ez régen volt. Persze nem elég régen, hogy elfelejtsem.
 Sándor nagyapám egyszer befogta lovait a szekérbe,
 maga mellé ültetett bennünket, kiskamaszokat,
 Pétert és engem, és elindultunk a bosztánba,
 a nagy fekete dinnyék közé.
 Mileševo felé, a dinnyeföldre.
 Talán eszébe jutott, hogy gyerekkorában
 errefelé egyszer herét kaszált,
 és kiszakadt a hasfala. Sérvét többször összevarrták,
 de a nehéz munkától újra és újra szétszakadt a cérna.
 Sérvkötője volt. Reggelente visszatúrte
 a helyére, amit kellett, és elindult dolgozni.
 Fejében ez a mozdulat később Fehér Ferenc bácskai
 költő, a Félúton című versének soraival nőtt össze:
 „Úgy hordom itt már napok óta a tájat,
 mint bensejét a felhasított állat”.
 Nagyapa némán, felhasított hassal szemlélte,
 ahogy egy árva nyárvégi napsugár eltéved,
 és elpityeredik a dinnyeföldön.
 És nem felejtettem a lényegét sem:
 azt a nagyapámmal eltöltött dörmögő,
 jóízű csöndöt a dinnyeföldön.

ZENTAGUNARAS

Az más tészta, az nem is Gunaras,
 az Novo Orahovo, a szomszéd falu,
 ruszinok és tótok is laknak ott meg szerbek
 meg a Fontányiék Katinka lánya.
 A miénk Mohol-Gunaras volt, valamikor,
 az igazi, magyar Gunaras.
 Moholhoz tartozott, Orahovo meg Zentához,
 most mindkettő Topolya községhez tartozik.
 Szóval van itt bőven keveredés.
 Erre sok mindenből kettő van,

Gunarasból például három,
mert Ada egyik részét is úgy hívják.
Bogarasból csak kettő van,
az egyik itt Mohol-Gunaras mellett,
a másik pedig a zentai úton, Tornyos után,
a Rózsa Sándor vendéglője közelében.
Egyszer Öcsivel elindultunk Zentagunarasra
biciklivel, de nem jutottunk messzire,
mert csak egy biciklink volt,
egyikünk hajtotta, a másikunk meg a vázon ült,
s az nem valami kényelmes.
Elfáradtunk, visszafordultunk,
különben az út is nagyon poros volt,
bokáig ért, nehéz volt benne a haladás.
Európa legjobb termőföldjét
a Duna és a Tisza szállította ide,
lemosta a Kárpát-medence termőtalajának
legjavát, és lerakta Bácskában.
A zsíros, fekete humuszt,
amely fölött pacsirták röpködnek.
Hosszúk arrafelé, nyáron, a nappalok.
Hosszabbak, mint a Dunántúlon.

A NAGYMAMA VADKÖRTEFÁJA

Az Ady Endre utca párhuzamos a Fő úttal.
Ott lakott a Fenyvesi nagymama és a nagytata.
Nekünk, gyerekeknek a padlásra tilos volt felmenni.
Az istálló tele volt borjakkal, üszökkal, tehenekkel,
kancákkal és kiscsikókkal.
Hátul voltak a fészerek és a kukoricagóré,
leghátul a szalmakazal és a szecs kavágó,
attól félni kellett, nagyon.
Hatalmas kert tartozott a házhoz.
Tele volt veteménnyel és gyümölcsfával.
Jókait kicifrázva: az ég nem a csillagoknál kezdődött,
hanem annak a gunarasi vadkörtefa hegyénél.

SÁNDOR, A MÁSIK NAGYAPÁM

Nagypám, a Sándor, a szótlan Fenyvesi,
 egyik délelőtt befogta a lovakat.
 A kicsikót a szekér végéhez kötötte.
 A saroglyába tett egy kaszát és két vasvillát,
 majd felültetett Öcsit és engem a kocsira,
 miután megigazította kalapját, ő is felszállt.
 Elindultunk Gunarasból, ki a határba,
 a bosztánba, a dinnyeföldre.
 Öcsi kezébe adta a gyeplőt, mert
 ő már előtte is hajtott lovas kocsit.
 A ménék egykedvűn poroszkáltak a bácskai porban.
 Amikor kiértünk a Kopolya mögötti földekre,
 nagy fekete és sárga dinnyéket kerestünk.
 Nagypám szakértelemmel kocogtatta őket.
 Kortyoltunk az otthoni vízből.
 Az égen nem volt sehol egy felhő.
 Nagypám fiatalon megtanult a kaszával banni,
 de kiszakadt a hasfala. Úgy élt évtizedekig.
 Verbászon összevarrták, de újból szétszakadt.
 Aztán hagyta, mit volt mit tenni?
 Dolgozni kellett, keményen.
 Látástól vakulásig.
 Kaszált egy keveset. Herét.
 Öcsivel felraktuk a szekérre.
 Nagypám kiválasztott három-négy dinnyét,
 sárgát és görög feketét.
 Feltette őket a kocsira.
 Valamit szeretett volna még mondani,
 de csak nézett, hosszan, Mileševo irányába.
 Mintha várt volna valakit?
 Miután megigazította sérvét és
 kalapját a fején, csak legyintett egyet,
 mintha – mi gyerekek – úgyse értenénk
 semmit se.

A FENYVESI TATA

Seggnyalásban sosem volt jó.
Majdnem kopasz volt.
Volt egy fiatalkori sérve,
és majdnem mindent tudott a világról.
Felnéztünk rá.
Nem ment a Zemzadrugába.
Mentünk Braziba, Kavillóba, lagziba.
Szeretett enni és mulatni.
Amikor a szabadkai kórházban meghalt,
a mentősök hazahozták,
az asszonyok felöltöztették
kedvenc fekete öltönyébe, alatta fehér ing
és egy sosem viselt nyakkendő.

AZ ISKOLA

Nyolc tanterem, tanári,
az udvaron lehetett tornázni.
A gyerekek iskolába mentek.
Tele volt a szekérderék.
Mindenkinek volt csúfneve.
Nyolc osztály, alsó és felső tagozat.
Az emberben erős a tudásszomj,
és általában jó a magaviselet.

A LEGYEK MIND

Amikor végre kigyulladt a villany,
micsoda öröm volt a faluban.
Abban az évben sok volt a légy.
A szomszéd falvakból és még
Kavillóból is mind odajött.
Abban az évben sok volt a légy.
Dongó, szarevő, döglégy, lódarázs,
és mind ott röpködött a fejünk felett.
Ott gyülekeztek mind a lámpák körül.
Ne legyen se jobb, se rosszabb esztendő.
Ne legyen, ne legyen.

MOZI, TÁNC ÉS KUGLI

Esténként pergett a film,
amerikai limonádék, westernek,
olasz neorealisták, francia vígjátékok,
jugoszláv partizánfilmek,
magyar operettek.
Esténként filmet vetítettek,
tíz sor szék. Frissen olajozott padló.
A hétvégén meg bál volt a kultúrban:
multság, tánc és táncika.
A gardedámoktól kellett engedélyt kérni,
ha valaki lánnyal akart táncolni.
A faluban volt egy szélmalom.
Benne működött a Bagó Bar.
A teraszon zenekar játszott:
basszus, dob, ritmusgítár.
Mikrofon, erősítő és hangfalak.
A buszmegállónál, a sarki kocsmá
udvarán kuglipálya is volt.
Ott gurította a golyókat néhány agglegény,
akiknek nem jutott hitves a faluból.
A lányokból nem az ördögöt akarták kiűzni,
hanem a szüzességet.

KAVILLÓRA MENTÜNK

András napján nagy hó esett.
Kavillóra mentünk tévét nézni,
szánkóra ült az egész család.
Apám befogta a lovakat.
Siklottunk, alattunk hó csikorgott.
Keresztapámat Andrásnak hívták,
ő volt a falu esze, tévét vett
a hóval borított faluházba.
Ott szorongott mindenki, aki időben érkezett.
Kavillón vártuk az Angyalt,
akit Roger Moore-nak hívtak.
Rolls Royce-ban ült, és egy titokzatos
gyilkos után nyomozott.
Csak másnap délelőtt
mentünk haza, Gunarasba.

OLIMPIA

A falu focicsapata.
Gyakran megesett, nem volt elég focista,
kevesebb játékosal léptek pályára.
Nem értek rá a legények.
A szombat esti bálban úgy berúgtak,
egész délelőtt csak hánytak.
A vajdasági magyar csapatok
(Topolya, Kanizsa, Zenta, Ada, Csantavér,
Kishegyes, Becse, Pecelló, Moravica)
nem vihették semmire,
maximum a vajdasági ligáig.
A szabadkai Spartacus is csak
a második vonalban vergődött.
A gunarasi Olimpia meg pláne,
a legalacsonyabb osztályban,
a topolyai közséigi ligában szerepelt.
Tíz-tizenkét csapat vetélkedett,
de Gunaras mindig utolsó volt.
Soha nem tudtak elmozdulni a sereghajtó helyről.
Negyven évig tők utolsóak voltak.
Még jó, hogy sehova nem lehetett kiesni.
Ünnep volt, ha évente egy-két meccset megnyertek,
a többit meg nyugodt lelkiismerettel elvesztették.
A környező szerb telepés falvak csapatait
nem is nagyon akarták legyőzni.
Jobb a békesség: kaja, pia, olimpia.

A KEMENCE TÖRTÉNETE

Az ügyesebb mesterek kemencét csináltak.
A lényeg, hogy samott-tégla is kerüljön bele,
mert az tovább tartja a hőt.
Kívül-belül be kellett tapasztani.
Nagyon fontos még a kémény,
és jó legyen a huzat. Nehogy füstöljön!
A kemencébe kukoricaszárral kellett tüzelni.
Ott sülték a cipók, kalácsok és a disznótor
legfinomabb étkei: pecsenye, hurka, kolbász.

A kemence és a fal között volt a kuckó.
 Egy vagy másfél méter széles rés.
 A kuckóban feküdni lehetett,
 a subán, a birkabőrökön az igazak álmát aludni.
 A kemence párkányára a nagymama
 ceruzával írta fel a rég nem látott unokák nevét.

GELLÉRT, A MÁSIK NAGYAPÁM

Mindig volt tehenük.
 Mindegyikre emlékezett, tudta a nevüket.
 Negyven évre visszamenőleg.
 Néha mesélt róluk, mint elhalt rokonokról.
 Sári ilyen volt, Rózsi meg olyan. Egyik szőke, a másik barna.
 A teheneket fejni kellett minden este,
 mi, gyerekek sorban álltunk a kisbögérekkel.

És akkor még a lovakról nem is beszéltünk.
 Lovak, lovak, csikók. Paripák, kancák, csődörök.
 Gellért nagyapám lovai: Lepke, Liszka, Győztes.
 Négy évtized alatt egy egész ménés összegyűlt.
 Gyerekkoromban lovak szaladgáltak azon
 a gunarasi udvaron, szemükben emberi értelemmel.
 Álomban szárnyuk nőtt, sörényükbe kapaszkodva
 suhantunk hetedhét országon keresztül, az Óperencia felé.
 Körülöttünk seprűnyélen repült a sok
 vasorrú bába, boszorkány.

Lovak, lovak, csikók. Paripák, kancák, csődörök.
 Gellért nagyapám lovai: Lepke, Liszka, Győztes.
 Nyerítettek, dobogtak az istállóban.
 És szenvedtek és haldokoltak.
 Nehéz volt az élet, (per pillanat)
 nem akarom részletezni.
 Volt egy pár cipője és bocskora.
 Vigyázni kellett rájuk nagyon.
 Elképzelem, hogyan vágta bütykös lábujjairól
 a körmét a nagyapám. De láttam nagyanyám
 és a Balassa lányok félretaposott cipőit is.

Tele volt a nélkülözés kelléktára.
 Az emberek ráncában ott volt az életrajz,
 a történelem szakaszának nyomai.
 Gellért nagyapámnak mindig fájt a feje.
 Zúgott a füle. Sajgott naphosszat.
 Volt valami a levegőben, atom, ózon?
 Ki tudja? Régen volt,
 de valami mindenképpen volt.
 Mindent felülírt az az átkozott fülzúgás.

Aztán egy szombat délelőtt,
 a magába néző tekintetek gondterheltségével
 gondolt egyet Gellért nagyapám,
 akkor már Topolyán, a Crvena zvezda utcában,
 míg nagyanyám a piacon járt,
 feldobott egy jó erős kötelet a fészker gerendájára,
 az égre tekintett, majd keresztet vetett,
 és fellépett a szekér első lócse melletti lábtartóra,
 onnan rugaszkodott el.
 Lógott, rugdalózkodott, amíg meg nem fulladt.

A szomszédban, a moravicai úton
 lakott egy rendőr, a kövér Milán.
 Ő konstataulta a halál beálltát,
 rekonstruálta a halál körülményeit,
 rámutatott a lábtartóra és odaszólt nekem,
 gyere, fiú, segíts leszedni az öregapádat.
 A teste még meleg volt, de a lelke már messze járt,
 ahogy megemeltük, nyikkant egyet.
 Talán akkor távozott a fejből
 az a mindent megrontó zúgás,
 és beköltözhetett a kertben álló
 kedvenc barackfájába.

FENYVESI Ottó (1954) költő, író, szerkesztő, képzőművész. A Balaton északi partján, Lovason él. Legutóbbi kötetei: *Hatvanhat – válogatott versek* (Művészetek Háza, 2021) és *Paloznak overdrive* (versek, Scolar, 2021), *Halott vajdaságiakat olvasva* (versek, Forum, 2024), *Mély vizek, magas hegyek* (útinapló, Művészetek Háza, 2024).

ABSTRACT • Fenyvesi Ottó's postmodern lyrical sociography examines the past, spatial structure, and collective memory of Mohol-Gunaras (Gunaroš) in Vojvodina. Through family histories, local historical data, and scenes of everyday life, the verse cycle outlines the twentieth-century experience of rural life in the Bačka region, with particular attention to the disintegration of traditional peasant culture and the imprints of historical traumas. – The poetics of the work integrates elements of folklore, sociographic sensitivity, and the expressive tools of postmodern lyric poetry, thereby functioning simultaneously as a document of memory and as an autonomous literary work. The author's strong ties to Vojvodina and multifaceted creative activity contribute significantly to the interconnection of personal and collective memory, as well as to the literary reinterpretation of peripheral spaces.

KEY WORDS • literary sociography, Hungarian literature of Vojvodina, folklore, collective memory, rural life, postmodern lyric poetry

SAŽETAK • Postmoderna liriska sociografija Ota Fenjvešija ispituje prošlost, prostornu strukturu i kolektivno sećanje Gunaroša u Vojvodini. Kroz porodične istorije, lokalne istorijske podatke i prizore svakodnevnog života, pesnički ciklus oslikava iskustvo seoskog života u Bačkoj tokom dvadesetog veka, uz poseban naglasak na raspad tradicionalne seljačke kulture i tragove istorijskih trauma. – Poetika dela povezuje elemente folklor, sociografsku senzibilnost i izražajna sredstva postmoderne lirike, čime tekst istovremeno funkcioniše kao dokument sećanja i kao autonomno književno delo. Autorove snažne vezanosti za Vojvodinu i višeslojna stvaralačka delatnost značajno doprinose povezivanju ličnog i kolektivnog sećanja, kao i književnoj reinterpretaciji perifernih prostora.

KLJUČNE REČI • književna sociografija, vojvodanska mađarska književnost, folklor, kolektivno sećanje, seoski život, postmoderna lirika

Beérkezés időpontja: 2025. december 22.

Elfogadás időpontja: 2025. december 29.